

ПРОМІЖНИЙ ЗВІТ № 1
12–28 вересня 2012 року

4 жовтня 2012 р.

I. РЕЗЮМЕ

- Відповідно до положень Конституції, вибори до Верховної Ради України відбудуться 28 жовтня 2012 року. 450 народніх депутатів будуть обиратися за змішаною виборчою системою.
- За пропорційною складовою було зареєстровано виборчі списки кандидатів від 22 політичних партій; ще 3 000 кандидатів будуть змагатися у 225 одномандатних округах. Центральна виборча комісія (ЦВК) відмовила у реєстрації понад 400 кандидатам, часто з причин незначних пропусків у документах. Дві провідні політичні фігури, які представляють опозиційні партії, Юлія Тимошенко та Юрій Луценко, залишаються ув'язненими і були визнані такими, що не можуть бути зареєстрованими як кандидати.
- Новий закон про вибори, прийнятий у листопаді 2011 року, передбачає загалом надійну основу для проведення демократичних виборів за умови його належного впровадження. Він містить низку вдосконалень, але деякі недоліки викликають занепокоєння.
- Органами, що здійснюють управління виборчим процесом, є ЦВК, 225 окружні виборчі комісії (ОВК) та понад 33 000 дільничні виборчі комісії (ДВК). ЦВК активно здійснює організацію проведення виборів із дотриманням термінів, встановлених законодавством, але прозорість її роботи знижується внаслідок проведення закритих нарад, що відбуваються перед початком засідань ЦВК. Для розподілу місць в усіх ОВК було проведено єдине жеребкування. Внаслідок цього деякі партії, що висунули своїх кандидатів в усіх регіонах країни, взагалі не представлені на рівні ОВК; водночас партії, що висунули кандидатів лише у кількох регіонах, отримали місця в усіх ОВК. Жеребкуванням для визначення партій, що мають право висувати кандидатів на посаду членів ДВК, бракувало прозорості, а самі жеребкування по всій країні проводилися не за уніфікованою процедурою.
- Кількість зареєстрованих виборців становить 36,7 мільйони. Виборці мають можливість перевірити свої дані у реєстрі та звернутися із проханням про внесення змін. Враховуючи занепокоєння щодо можливих зловживань, ЦВК обмежила можливості голосування для виборців, які бажають проголосувати не за місцем проживання.
- Виборча кампанія є помітною у більшості виборчих округів, відвіданих довгостроковими спостерігачами (ДС) Місії спостереження за виборами ОБСЄ/БДПІЛ. Були отримані повідомлення про випадки насильства щодо кандидатів або працівників виборчих штабів, лунають заяви про зловживання адміністративним ресурсом, залякування, хабарі та підкуп виборців. Місія спостереження за виборами ОБСЄ/БДПІЛ відстежує такі твердження.
- Поле діяльності ЗМІ характеризується значним браком політичного плюралізму на телебаченні. Повідомляється про існування практики плати журналістам за позитивне

висвітлення. Виборче законодавство не містить механізмів для відстеження виконання положень щодо збалансованого висвітлення у ЗМІ.

- Порядок розв'язання виборчих спорів досить складний та інколи передбачає дублювання повноважень виборчих комісій та судів. Було подано багато скарг та звернень, переважно щодо процесу реєстрації кандидатів та порушення вимог до проведення передвиборчих кампаній.
- Місія спостереження за виборами ОБСЄ/БДПЛ почала свою роботу у Києві 12 вересня у складі основної групи експертів з 20 осіб та 90 довгострокових спостерігачів, які працюють по всій Україні.

II. ВСТУП ТА КОНТЕКСТ

Відповідно до Конституції, парламентські вибори відбудуться 28 жовтня 2012 року. У відповідь на завчасне запрошення Міністерства закордонних справ України та враховуючи рекомендації Місії з оцінки потреб, що працювала з 22 до 25 травня, Бюро з демократичних інститутів та прав людини ОБСЄ (ОБСЄ/БДПЛ) 12 вересня створило Місію спостереження за виборами (МСВ). До складу МСВ, яку очолює пані посол Одрі Гловер (Audrey Glover), входить основна група експертів з 20 осіб, які працюють у Києві, та 90 довгострокових спостерігачів (ДС), які 19-20 вересня почали свою роботу по всій країні. МСВ ОБСЄ/БДПЛ об'єднує представників 34 країн-учасниць ОБСЄ. Країни-учасниці також отримали прохання надіслати 600 короткострокових спостерігачів для спостереження процесу голосування, підрахунку голосів та визначення результатів виборів.

Починаючи з виборів Президента України 2010 року, правляча коаліція, сформована Партією регіонів, Комуністична партія та Народна партія/Блок Литвина, мають більшість у парламенті. Сьогодні ці партії змагаються проти опозиційних партій, у першу чергу – проти Об'єднаної опозиції – «Батьківщини» та не представлених у парламенті партій «Український демократичний альянс за реформи (УДАР)» та «Свобода». Ще одна помітна непарламентська партія, «Наталія Королевська «Україна – вперед!», позиціонує себе між опозицією та правлячою коаліцією.

Нова змішана виборча система змінила динаміку поточних виборів у порівнянні із виборами 2007 року у бік потужної боротьби між кандидатами від політичних партій та незалежними кандидатами на місцевому рівні. Кількох незалежних кандидатів пов'язують із впливовими бізнесменами, дехто з яких також надає фінансову підтримку політичним партіям.

Вибори відбуваються на фоні справ Юлії Тимошенко та Юрія Луценка – двох видатних опозиційних діячів, які зараз відбувають покарання за вироком судових розглядів, що були визнані Парламентською асамблеєю ОБСЄ (ПА ОБСЄ) та Парламентською асамблеєю Ради Європи (ПАРЄ) несправедливими¹. Ці органи також закликали українську владу забезпечити умови для участі у виборах всіх політичних лідерів, включаючи тих, які ув'язнені.

III. ПРАВОВЕ ПОЛЕ ТА ВИБОРЧА СИСТЕМА

Проведення парламентських виборів регулюється у першу чергу Конституцією, Законом «Про вибори народних депутатів України» (далі – Закон про вибори), Законом «Про

---

¹ ПА ОБСЄ та ПАРЄ у своїх заявах висловили занепокоєння щодо «численних недоліків», що могли «негативно вплинути на ... можливість підзахисних отримати справедливий судовий розгляд», та наполягали на їхньому звільненні.

Центральну виборчу комісію», Законом «Про Державний реєстр виборців», Адміністративним процесуальним кодексом, Кримінальним кодексом, а також розпорядженнями та постановами Центральної виборчої комісії (ЦВК).

Новий закон про вибори був прийнятий у листопаді 2011 року після широкої дискусії навколо місцевих виборів 2010 року. Деякі зміни врахували кілька рекомендацій ОБСЄ/БДПЛ та Комісії Ради Європи «За демократію через право» (Венеціанська комісія), зокрема щодо передбачення можливості для балотування незалежних кандидатів, необмеженого доступу для ЗМІ до всіх публічних заходів, що стосуються виборів, скасування положень, що дозволяють внесення виборців до списку виборців у день голосування, а також забороняють партіям, які подали кандидатури на посади членів виборчих комісій, безпідставно відкликати цих членів комісій². Деякі підстави для занепокоєння, залишилися, зокрема стосовно відсутності чітких критеріїв формування одномандатних виборчих округів, відсутності можливостей для представлення незалежних кандидатів в окружних виборчих комісіях (ОВК), положень, що дають дільничним виборчим комісіям (ДВК) право скасовувати результати голосування³, непрозорості звітності щодо витрат виборчої кампанії, а також різного ставлення до партій та незалежних кандидатів відносно поводження із невикористаними коштами виборчих фондів.

Різні співрозмовники ОБСЄ/БДПЛ висловлювали зауваження щодо відсутності залучення та прозорості під час розгляду основних елементів закону, зокрема, виборчої системи, підвищення бар'єру для розподілу мандатів, а також заборони створення виборчих блоків⁴. Загалом, закон про вибори створює надійну базу для здійснення демократичного виборчого процесу за умови його належного виконання. Втім, деякі частини цього закону є занадто деталізованими та складними, у той час як деякі важливі питання залишилися поза увагою, і для ефективного застосування цього закону потрібна відповідна політична воля.

Громадяни, яким на день голосування виповнилося 18 та більше років та які є дієздатними, мають право голосувати на виборах. Кандидати повинні мати право голосу, досягти на день виборів мінімум 21-річного віку, а також проживати в Україні протягом останніх п'яти років, стосовно чого у попередніх рекомендаціях ОБСЄ/БДПЛ зазначалося, що така норма є зайвою та непотрібною⁵. Громадяни, які були визнані винними у скоєнні навмисного злочину, не можуть висувати свою кандидатуру чи бути обраними, якщо судимість не була погашена або знята до початку процесу висування. Незважаючи на попередні рекомендації ОБСЄ/БДПЛ та Венеціанської комісії, що закликали до визначення різниці з урахуванням важкості скоєного злочину, це положення залишилося у законі.

² За зверненням Міністра юстиції України ОБСЄ/БДПЛ та Венеціанська комісія провели спільний правовий аналіз законопроекту, з висновками якого можна ознайомитися на <http://www.osce.org/odihr/84126>.

³ Стаття 92.1 Закону про вибори є проблемною, оскільки вона дозволяє скасовувати результати виборів у випадку, якщо кількість неточностей перевищує певний рівень, а також дозволяє ДВК уникнути розслідування можливої фальсифікації виборів.

⁴ У своєму спільному висновку щодо законопроекту ОБСЄ/БДПЛ та Венеціанська комісія зауважили, що це обмеження «зачіпає право партій на свободу об'єднань».

⁵ Закон про вибори не містить однозначного визначення вимоги щодо п'ятирічного терміну проживання у якості вимоги для реєстрації кандидата. Незважаючи на це, ЦВК не визначила жодних процедур для перевірки її виконання. По одній справі стосовно оскарження відмови у реєстрації кандидата з причин недотримання вимоги щодо проживання, Вищий адміністративний суд України прийняв рішення, згідно з яким ця вимога не передбачає постійного чи безперервного проживання, а також врахував особисті обставини. У схожій справі той самий суд встановив, що невиконання кандидатом вимоги щодо постійного проживання протягом останніх п'яти років було доведено на основі відомостей, що були надані Державною прикордонною службою, та скасував його реєстрацію.

Парламент обирається на п'ять років. Відповідно до нового закону про вибори, повертається змішана паралельна виборча система, що застосовувалася у 1998 та 2002 роках. Половина з 450 народних депутатів (НД) обирається за пропорційною системою із закритими виборчими списками у єдиному загальнодержавному виборчому окрузі; решта 225 народних депутатів обирається в одномандатних округах за багатопартійною системою з одним туром голосування (мажоритарна система відносної більшості). Для участі у розподілі місць у парламенті у рамках пропорційного компонента політичні партії мають набрати мінімум п'ять відсотків голосів виборців, які взяли участь у виборах, на відміну від трьох відсотків, що вимагалися у 2007 році.

Згідно із вимогами закону, ЦВК визначила межі одномандатних округів з урахуванням законодавчих положень, відповідно до яких кількість виборців у кожному окрузі не повинна перевищувати 12 відсотків від середнього значення. Деякі зацікавлені сторони висловили зауваження щодо прозорості цього процесу, критикуючи той факт, що деякі виборчі округи були розірвані, та стверджуючи, що деякі меншини були розділені на кілька виборчих округів, створюючи несприятливі умови для кандидатів від меншин.

IV. УПРАВЛІННЯ ВИБОРЧИМ ПРОЦЕСОМ

Управління виборчим процесом здійснюється трирівневою системою виборчих комісій: ЦВК, 225 ОВК у рівній кількості одномандатних округів та 33 762 ДВК⁶. ЦВК є єдиною постійно працюючою виборчою комісією. 15 членів ЦВК були призначені парламентом за поданням Президента на сім років у червні 2007 р.

18 членів кожної ОВК були призначені ЦВК 26 серпня за поданням політичних партій. Партії, що мають фракції у парламенті, отримують гарантоване представництво в ОВК. Решта посад у комісії розподілялася шляхом жеребкування серед інших партій, що беруть участь у виборах. Деякі зацікавлені сторони висловили занепокоєння щодо складу ОВК за результатами єдиного жеребкування, проведеного ЦВК для всіх 225 ОВК одночасно. Таким чином, деякі партії, що висували кандидатів лише у кількох округах, отримали місця в усіх ОВК, у той час коли деякі партії, що висували кандидатів по всій країні, взагалі не були представлені на рівні ОВК⁷. Після першого призначення на посади членів ОВК, включаючи голів, заступників голів та секретарів, почалися масові заміни. Станом на 21 вересня 2 072 члени ОВК (51 відсоток) були замінені. Незважаючи на формальне висування однією партією, багато осіб, які взяли участь у цих змінах, здаються пов'язаними із іншими, більш великими партіями.

ОВК здійснювали розподіл посад в ДВК серед кандидатур від усіх 87 політичних партій, що беруть участь у цих виборах, та від мажоритарних кандидатів, зареєстрованих у відповідних одномандатних округах. 13 вересня, не врахувавши поширених зауважень щодо розподілу представництва в ОВК, ЦВК змінила порядок проведення жеребкування для визначення складу ДВК та видала розпорядження для ОВК проводити єдине жеребкування для всіх ДВК в одномандатному окрузі, аргументуючи це тим, що це скоротить час, потрібний для проведення жеребкування⁸. На практиці, застосування порядку проведення жеребкування не було уніфіковане, про що повідомили довгострокові спостерігачі МСВ ОБСЄ/БДПЛ.

⁶ Включаючи 116 закордонних та 1 458 спеціальних виборчих дільниць. Виборча дільниця може налічувати до 2 500 виборців.

⁷ Наприклад, 8 політичних партій, що висунули 20 або менше кандидатів, мають своїх представників у понад 200 ОВК (не всі ці партії подавали кандидатури на посади членів всіх ОВК), а 5 політичних партій, що мають понад 100 зареєстрованих кандидатів кожна, не представлені у жодній ОВК.

⁸ Попередня постанова ЦВК №88 від 17 травня 2012 передбачала проведення окремого жеребкування для кожної ДВК.

ЦВК активно готується до проведення цих виборів, дотримуючись часових рамок, визначених законодавством. Комісія проводить регулярні засідання, відкриті для партій, кандидатів, ЗМІ та спостерігачів. Більшість рішень приймається одногосно та оприлюднюється на офіційному вебсайті протягом кількох днів після прийняття. Закон «Про ЦВК» передбачає, що комісія повинна працювати відкрито та публічно. Уповноважені особи партій та кандидатів можуть брати участь в обговореннях усіх питань, пов'язаних з виборами. Втім, комісія звичайно проводить наради за закритими дверима перед початком засідання, після яких більшість відкритих засідань відбувається без істотного обговорення, що зменшує рівень прозорості діяльності ЦВК⁹.

Жінки добре представлені на рівні ОВК, де вони складають 56% всіх членів. У 225 ОВК 106 жінок виконують обов'язки голів, 114 – заступників голів та 155 – секретарів ОВК. 4 з 15 членів ЦВК жіночої статі, включаючи одного з двох заступників голови, а також секретаря комісії.

Під час цих виборів на всіх виборчих дільницях будуть встановлені вебкамери, які будуть наживо транслювати перебіг голосування в Інтернеті.

V. РЕЄСТРАЦІЯ ВИБОРЦІВ

Реєстрація виборців здійснюється на основі централізованого Державного реєстру виборців (ДРВ), розпорядником якого є ЦВК. Виборці вносяться до ДРВ за місцем проживання, визначеним як їхня виборча адреса. За даними служби ДРВ у ЦВК, станом на 31 серпня 2012 року до ДРВ було внесено 36 687 114 виборців.

ДРВ перевіряється та оновлюється щоквартально (щомісячно у рік виборів) 754 органами ведення Реєстру (ОВР; один на кожен місцевий орган влади). ОВР готують попередні списки виборців для звичайних виборчих дільниць, а відповідні ДВК – для спеціальних виборчих дільниць, не пізніше ніж відповідно за 20 та 15 днів до дня голосування. Як вимагає закон про вибори, попередні списки виборців надаються для ознайомлення громадськості у приміщенні кожної ДВК, і виборці мають право звертатися із проханням внести виправлення або зміни, а також здійснити внесення або виключення зі списків¹⁰. Відповідно до закону про вибори, усі дев'ять політичних партій, представлених у діючому парламенті, отримали електронну копію ДРВ. Позитивна зміна у законі про вибори забороняє внесення змін до списків виборців протягом двох останніх днів, що передують дню голосування, крім внесення змін за рішенням суду та повідомленням від відповідного ОВР (у день голосування – лише за рішенням суду).

Виборці, які будуть відсутні за місцем свого проживання у день голосування, можуть звернутися із проханням змінити місце голосування без зміни виборчої адреси. Повернення до мажоритарного компоненту виборів зробило цю можливість досить проблематичною. Місцеві спостерігачі повідомляють про надзвичайно велику кількість виборців, які звернулися із проханням про перенесення місця голосування у певні виборчі округи. Служба ДРВ у ЦВК підтвердила цю інформацію по кількох округах¹¹ та звернулася до ЦВК із проханням визначити більш жорсткі обмеження щодо тимчасової зміни місця голосування. 22 вересня ЦВК прийняла рішення, згідно з яким такі тимчасові зміни дозволяються лише у

---

⁹ Крім цього, представники партій, кандидати, спостерігачі та ЗМІ, як правило, не отримують жодних матеріалів та проектів рішень, крім порядку денного засідання.

¹⁰ Термін подання такого звернення закінчується за п'ять днів до дня голосування на звичайних виборчих дільницях (три дні на спеціальних виборчих дільницях).

¹¹ Виборчі округи №95 (Київська область), 212, 221 та 222 (м. Київ).

межах одномандатного округу виборця. Відповідно до цього рішення, попередні дозволи щодо зміни місця голосування за межами відповідного одномандатного округу скасовуються.

VI. ВИСУВАННЯ ТА РЕЄСТРАЦІЯ КАНДИДАТІВ

Висування кандидатів відбувалося з 30 липня до 13 серпня. Зареєстровані політичні партії могли висувати кандидатів у загальнонаціональному виборчому окрузі, а також окремих кандидатів в одномандатних округах. Громадяни могли балотуватися як незалежні кандидати в одномандатних округах. Рішення про реєстрацію всіх кандидатів приймала ЦВК протягом п'яти днів після отримання відповідного подання. Це залишало ЦВК дуже небагато часу для розгляду понад 6 000 заяв про реєстрацію. ЦВК зареєструвала всі 22 виборчі списки партій, що були подані (загалом 2 643 кандидати) та 3 130 мажоритарних кандидатів, включаючи 1 429 самовисуванців. 949 кандидатів – жінки; 528 кандидатів балотуються за пропорційними списками, 421 балотуються в одномандатних округах. Жінки очолюють лише два пропорційні списки. Загалом 85 партій висунули мажоритарних кандидатів; втім, 26 партій висунули своїх кандидатів лише в одному окрузі¹². Незважаючи на те, що деякі з таких малих партій можуть брати активну участь у виборах, складається враження, що інші реєстрували своїх кандидатів з інших мотивів, зокрема для отримання місць у виборчих комісіях.

ЦВК відмовила у реєстрації Ю. Тимошенко та Ю. Луценку з підстав наявної судимості¹³. Рішення ЦВК було підтримане при розгляді апеляції. ЦВК повідомила МСВ ОБСЄ/БДПЛ, що 439 кандидатам також було відмовлено у реєстрації, переважно через те, що потрібні документи не були надані; багатьом було відмовлено внаслідок незначних пропусків, наприклад, відсутності інформації, чи займався кандидат громадською діяльністю¹⁴. Хоча кандидатам надавалася можливість виправити незначні помилки, зокрема орфографічні, можливості виправити пропуски вони не мали.

VII. УМОВИ ПРОВЕДЕННЯ ПЕРЕДВИБОРЧОЇ КАМПАНІЇ

Формально партії та кандидати мають право починати виборчу кампанію одразу після отримання рішення ЦВК про реєстрацію на виборах. На практиці багато партій та потенційних кандидатів почали інформаційну кампанію вже влітку. За інформацією, отриманою від співрозмовників ОБСЄ/БДПЛ, були поширені випадки дарування продуктових наборів та інших матеріальних цінностей виборцям, благодійних пожертв школам та медичним закладам, організації ремонту доріг та надання іншої допомоги місцевим громадам.

Під час періоду офіційної виборчої кампанії закон вимагає створення рівних умов для всіх учасників, включаючи доступ до місць проведення агітації, бігбордів та інших засобів політичної реклами. Використання адміністративного ресурсу у передвиборчій кампанії суворо забороняється, так само як презентування дарунків виборцям, що вважається

¹² Дві партії з пропорційними списками взагалі не висували кандидатів в одномандатних округах.

¹³ Ю. Тимошенко та Ю. Луценко були внесені до виборчого списку Об'єднаної опозиції – «Батьківщина» відповідно під номером 1 та 5.

¹⁴ 33 кандидатам було відмовлено у реєстрації лише з підстав відсутності інформації про їхню громадську діяльність або фотографії, номерів телефонів чи інших незначних технічних деталей. Єдиною підставою відмовлення у реєстрації 85 кандидатів була відсутність їхньої зазначеної згоди припинити діяльність, несумісну з депутатським мандатом, у разі обрання. ЦВК вважала будь-яке подання з відсутніми задокументованими даними, що вимагаються законом, як таке, що не було подане, та відмовляла у реєстрації кандидатів з підстав пропусків у документах.

«непрямим підкупом виборців»¹⁵.

Виборча кампанія є помітною у більшості виборчих округів, відвіданих довгостроковими спостерігачами МСВ ОБСЄ/БДПЛ. Широко використовуються білборди, обхід виборців на дому для розповсюдження листівок, встановлення вуличних палаток політичних партій для розповсюдження листівок та газет. Найчастіше агітаційні матеріали та заходи, зокрема мітинги та проведення зустрічей з лідерами партій, використовують Партія регіонів, «Батьківщина», УДАР, Комуністична партія, «Україна – вперед!» та «Свобода», але інші партії також помітні у деяких місцях, зокрема «Наша Україна», «Зелена планета», та Радикальна партія. Також наявні агітаційні матеріали окремих кандидатів в одномандатних округах.

До початку роботи довгострокових спостерігачів МСВ ОБСЄ/БДПЛ повідомлялося про випадки насильства щодо кандидатів або працівників виборчих штабів, включаючи два випадки побиття кандидатів (у Тернопільській та Донецькій областях), облиття двох кандидатів фарбою (у Львівській та Харківській областях), ножове поранення уповноваженої особи кандидата (Київ), напади та погрози на адресу агітаторів, а також руйнування агітаційного штабу (Волинська область). Ці випадки розслідують правоохоронні органи. Опозиційні партії заявляли про тиск на деяких кандидатів з метою змусити їх відкликати свої кандидатури, включаючи залучення податкових органів, переслідування по старих кримінальних справах, та погрози на адресу членів сім'ї. Заяви про незаконне втручання або зловживання адміністративними ресурсами у ході передвиборчої кампанії з боку місцевих та регіональних органів влади стосуються також відмови надати потрібні приміщення для партій або кандидатів, тиску на компанії з метою змусити їх не надавати площу для білбордів, а також тиску на вчителів та медиків. У деяких районах робилися заяви щодо підкупу виборців та «непрямих хабарів». МСВ ОБСЄ/БДПЛ збирає додаткову інформацію про ці випадки. Також були численні заяви щодо інших порушень правил передвиборчої агітації, зокрема про незаконне розміщення постерів або друк агітаційних матеріалів без вихідної інформації, що вимагається законом¹⁶.

VIII. ЗМІ

Поле діяльності ЗМІ під час виборчої кампанії характеризується значним браком плюралізму на телебаченні. Редакційна незалежність практично відсутня на комерційних телестанціях загальнонаціонального мовлення внаслідок недостатнього рекламного ринку та політизації медіа підприємцями, які підтримують провласні сили. *TVi* – єдиний загальнонаціональний канал, що транслював журналістські розслідування з критикою влади, – стикнувся із значними обмеженнями¹⁷. Відома практика плати журналістам «у конвертах» за позитивне висвітлення у новинах не дає глядачам можливості розрізнити новини та оплачені сюжети. Доступ до Інтернету необмежений, що підвищує рівень плюралізму у громадській сфері, незважаючи на відносно низький рівень його розповсюдження.

¹⁵ Закон про вибори, стаття 74.13. До таких дарунків не відносяться агітаційні матеріали мінімальної вартості.

¹⁶ Кілька партій та кандидатів, включаючи Партію регіонів, «Батьківщину», УДАР та «Свободу», повідомили МСВ ОБСЄ/БДПЛ про численні порушення правил ведення агітації з боку опонентів – від серйозних звинувачень, як залякування, до менш значних, як відсутність даних, що вимагаються законом, на постерах.

¹⁷ У 2010 році частота наземного мовлення *TVi* була відкликана рішенням суду за позовом телерадіокомпанії «Інтер Медіа Груп». У 2011 році *TVi* було відмовлено у наданні ліцензії у рамках переходу на цифрове мовлення у 2015 р. З урахуванням наявності лише супутникового та кабельного мовлення, кілька кабельних мовників останнім часом виключили *TVi* зі своїх пакетів. 12 вересня окружний адміністративний суд міста Києва наказав *TVi* сплатити 4,1 млн. грн. (приблизно 400 000 євро) у справі щодо ухилення від сплати податків.

19 вересня Представник ОБСЄ з питань свободи ЗМІ звернувся до Верховної Ради України щодо відхилення запропонованої зміни до Кримінального кодексу, згідно з якою наклеп буде знов визнаний кримінальним злочином, а також будуть передбачені санкції у вигляді позбавлення волі строком до трьох років¹⁸.

Закон про вибори визнає право виборців робити усвідомлений вибір шляхом надання права «доступу до різноманітної, об'єктивної та неупередженої інформації, потрібної для здійснення свідомого, інформованого та вільного вибору». Крім цього, ЗМІ зобов'язані забезпечувати «збалансоване висвітлення» висловів політичних партій або кандидатів. Однак, закон не містить визначення збалансованого висвітлення та не визначає процедури або органи, до повноважень яких належить моніторинг дотримання правил та вживання вчасних заходів з виправлення ситуації у разі порушень або скарг.

Політичні партії та кандидати мають право купувати час для політичної реклами на «рівних умовах», їм також надається певний обсяг безкоштовного ефірного часу або площі у державних медіа під час виборчої кампанії, які вони можуть використати після реєстрації. Закон про вибори не обмежує обсяг ефірного часу для політичної реклами, який можуть придбати політичні партії або кандидати¹⁹. Існують повідомлення про те, що платна політична реклама на користь певних політичних партій транслювалася до офіційного початку виборчої кампанії, коли правила, що визначають рівні умови, не застосовувалися.

З метою оцінки проведення та висвітлення виборчої кампанії у ЗМІ Місія спостереження за виборами ОБСЄ/БДПЛ 16 вересня почала моніторинг трансляцій у прайм-тайм семи телеканалів та чотирьох газет²⁰.

ІХ. СКАРГИ ТА ЗВЕРНЕННЯ

Рішення, дії чи бездіяльність виборчих комісій, органів виконачої влади або місцевого самоврядування, кандидатів та їхніх уповноважених осіб, політичних партій, підприємств, організацій та ЗМІ можуть бути оскаржені партіями, кандидатами, спостерігачами, виборчими комісіями та виборцями. Скарги проти ДВК подаються до ОВК вищого рівня. Скарги проти ОВК можуть подаватися до окружного адміністративного суду за місцем знаходження ОВК; скарги стосовно бездіяльності ОВК можуть також подаватися до ЦВК. Скарги проти партій можуть подаватися до ЦВК або відповідної ОВК²¹, а скарги проти кандидатів можуть подаватися або до ЦВК або до окружного адміністративного суду. Рішення, дії чи бездіяльність ЦВК можуть бути оскаржені у Київському апеляційному адміністративному суді як суді першої інстанції та у Вищому адміністративному суді як суді апеляційної інстанції.

Механізми розгляду виборчих спорів здаються ускладненими, з випадками дублювання повноважень виборчих комісій та адміністративних судів. Хоча закон про вибори передбачає призупинення роботи виборчої комісії у випадку ініціювання судового розгляду з того самого питання та з таких самих підстав адміністративним судом, таке дублювання може

¹⁸ Прес реліз на <http://www.ocse.org/fom/93840>.

¹⁹ Закон «Про рекламу» у статтях 13 та 14 обмежує обсяг політичної реклами до 20% ефірного часу та 20% друкованої площі.

²⁰ Державний телеканал «Перший національний» та комерційні канали 1+1, 5 канал, ICTV, «Інтер», ТРК «Україна» та *TVi*, а також газети «Комсомольська правда», «Факти і коментарі», «Сьогодні» та «Урядовий кур'єр».

²¹ Залежно від того, чи висувала партія кандидатів у загальнодержавному виборчому окрузі або в одномандатному окрузі.

вплинути на ефективність процесу вирішення спірних питань. Для винесення рішень по скаргах передбачена прискорена процедура, за якою скарги розглядаються протягом двох днів.

Станом на 25 вересня, Київський апеляційний адміністративний суд отримав близько 185 скарг проти ЦВК та її членів щодо реєстрації кандидатів, після чого було подано 101 апеляцію на ці рішення до Вищого адміністративного суду, який скасував 18 рішень ЦВК. З 133 апеляцій, поданих на рішення Київського апеляційного адміністративного суду Вищий адміністративний суд розглянув 112. Протягом звітнього періоду ЦВК отримала 32 скарги, значна частина яких стосується порушень у ході передвиборчої агітації, а деякі – дій чи бездіяльності ОВК. Багато скарг було відхилено внаслідок відсутності доказів, у той час як більшість з них були направлені до правоохоронних органів з метою подальшого розслідування. Варто згадати, що Київський апеляційний адміністративний суд 16 вересня вирішив, що розповсюдження купонів на знижки із зображенням кандидата у супермаркеті становить порушення правил передвиборчої агітації²².

X. МІСЦЕВІ СПОСТЕРІГАЧІ

Загалом 68 неурядових організацій (НУО) отримали від ЦВК дозвіл на реєстрацію офіційних спостерігачів. З них 22 планують здійснювати спостереження на території всієї країни, а 46 будуть спостерігати в окремих областях чи містах. ЦВК відхилила заявки 8 НУО, які не надали реєстраційних документів, або статуту яких не передбачають діяльності, пов'язаної з виборами, як вимагає закон. Дві провідні українські групи зі спостереження, «ОПОРА» та Комітет виборців України (КВУ), підготували та залучили кілька сот довгострокових спостерігачів, а також мають намір зареєструвати велику кількість короткострокових спостерігачів. «ОПОРА» також збирається проводити паралельний підрахунок голосів.

XI. ДІЯЛЬНІСТЬ МСВ ОБСЄ/БДПЛ

МСВ ОБСЄ/БДПЛ формально розпочала свою роботу у Києві з прес-конференції 12 вересня 2012 року. Керівник Місії зустрілася з представниками ЦВК, Міністерства закордонних справ, Генеральної прокуратури, Головою Вищого адміністративного суду, Координатором проектів ОБСЄ в Україні, представниками політичних партій, організацій громадянського суспільства та членами дипломатичної спільноти. Керівник Місії також мала зустріч з передвиборчою делегацією ПАРЄ. МСВ встановила постійний зв'язок із органами проведення виборів всіх рівнів, державними установами, залученими до виборчого процесу, політичними партіями, громадянським суспільством та ЗМІ.

ПА ОБСЄ, ПАРЄ, ЄП та Парламентська асамблея НАТО (ПА НАТО) мають намір надіслати делегації зі спостереження у день голосування. Діючий голова ОБСЄ призначив пані Вальбургу Хабсбург Дуглас Спеціальним координатором, що очолить місію короткострокового спостереження на цих виборах.

*Єдиною офіційною версією цього звіту є англomовна.
Текст звіту українською мовою є неофіційним перекладом.*

---

²²

Так само, Одеський апеляційний адміністративний суд у своєму рішенні від 30 серпня постановив, що розповсюдження безплатної шкільної форми для дітей становить порушення порядку проведення виборчої кампанії, оскільки було загально відомо про участь кандидата у заході.